

DER ER FART PÅ FYNSK FÅREAVL

Det er spændende at beskæftige sig med fåreavl i øjeblikket.

Der er stor efterspørgsel efter dansk lammekød - større end udbudet. Det ses også af slagteriernes afregningspriser der længe har ligget stabilt og på et væsentlig højere niveau, end vi har været vant til i adskillige år.

Produktionen af lammekød vil vokse de kommende år, men der er intet der tyder på, at efterspørgslen vil falde, snarere tvært imod.

Der kommer flere fåreavlere - det kan bl.a. ses af de mange nye medlemmer andet sted i bladet - og selv om disse nye fåreavlere almindeligvis har få får til at starte med, ved vi at nogle af dem får lyst til at forsøge sig med en større besætning. De højere slagtepriser vil tilskynde hertil.

Tendensen er også at en del af de større besætninger udvider.

Interessen viser sig også på mange andre områder.

Fåredagen havde i år flere udstillere end nogensinde tidligere og antallet af gæster var 100 højere end sidste år.

De fynske Fåreavlernes Uldseminar om bæredygtighed har i år flere deltagere end nogensinde, alt hvad der har kunnet gøres for at skaffe plads, er gjort, men alligevel har vi måtte afvise mange.

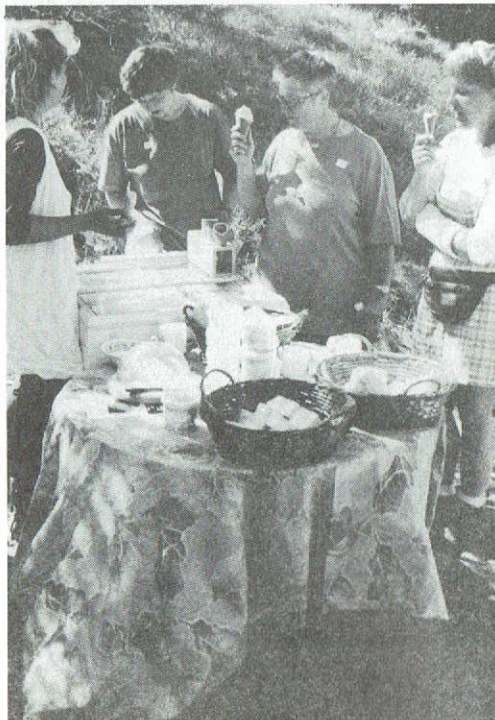
Mere end 160 vil deltage i seminaret.

De fynske Fåreavlernes Klippekursus fik i år så mange tilmeldinger, at det måtte dubleres. Så to weekender i træk blev der undervist af Graham Allen i fåreklipping. Baggrunden for mange er, at de også vil udnytte ulden, og det er også nyt. I flere år har interessen for uldaktiviteterne været i aftagende, det er flere år siden det var muligt at arrangere spindekursus.

Men nu er interessen ved at være der igen. I hvert tilfælde har vi fået så mange henvekslinger, at **vi har planlagt et spindekursus i november.**

Også på skindsiden er der positive meldinger. Flere fåreavlere, der får garvet deres egne skind til salg, melder om stadig stigende salg, specielt mange babyskind.

Der er naturligt nok også kommet gang i avlsdyrsalget igen. Blot må man håbe, at denne efterspørgsel vil udmynte sig i et højere prisniveau for avlsdyr end der har været gennem nogle år. Det er forudsætningen for at nogen vil tage det ekstra arbejde på sig, det er at producere gode avlsdyr med registrering og avlsindeks.

Fåreis fra Ovenskovgaard og fynske fåre/gedeavlere.

LØBE-/TARMORM HOS FÅR

Jeg bliver ofte ringet op om lam med diarré og utrivelige lam. Svaret på disse spørgsmål og mange andre er ofte, at der er tale om løbe-tarmorm. Det handler ofte (men ikke altid) om lam i juli måned. De vil ikke tage på, selvom der er græs nok, ja ofte kan de tabe sig adskillige kg.

Vi har i mange år ikke ormebehandlet de voksne får og kun ormebehandlet lam, der blev syge af parasitterne. Som godkendt økologisk fårebrug må dyrene ikke behandles forebyggende. Vi har i det store og hele kunnet holde ormetrykket nede ved at græsmarkerne indgår i sædskiftet - de ompløjes hvert 4. eller 5. år - hyppige foldskift og skiftevis afgræsning og slet.

MEN - i juli 1996 blev vi ramt af et voldsomt ormeangreb.

I begyndelsen af juli var lammene fine og i god vækst, men blot 2 uger senere var der mange der ikke trivedes. Der var intet der tydede på ormeangreb - ingen diarré. Vi havde dyrlæge et par gange uden at det faldt os ind, at det kunne være løbe-/tarmorm.

Lammene fik meget blege slimhinder og huden omkring munden var næsten hvid. En blodprøve afslørede da også voldsom blodmangel. Blodprocenten var i nogle tilfælde så lav, at den ikke kunne måles. Med hjælp fra Landbohøjskolen blev diagnosen stillet: Haemonchus contortus. Den er sjælden i Danmark, men har de seneste år optrådt lejlighedsvis. Den er hyppig i de store fåre- og gedelande - Australien, Sydafrika.

Man kender ikke dens vej til Danmark, men det er indlysende at regne med, at den er bragt hertil med importerede får eller geder. Vi har ikke haft besøg af importerede får eller geder, men vi har haft besøg af gæster, der måske har bragt dem med sig i en klump gødning på skoene. Da vi ikke har ormebehandlet, har den haft mulighed for at formere sig op. Haemonchus contortus er en skrækkelig gæst at få besøg af - i vores tilfælde nåede det at koste 10 lam.

For at spare andre for lignende kedelige sommeroplevelser, har jeg bedt dyrlæge Lisa Pontoppidan, Glamsbjerg skrive lidt om Haemonchus contortus. Afsnittene om infektionsspredning, ormemiddelresistens, kontrol og de gode råd er dækkende for de fleste løbe-/tarmorme.

Lisa Pontoppidan:

HAEMONCHUS CONTORTUS HOS FÅR.

(Stor løbeorm, "barber's pole worm")

Parasitter tilhørende denne slægt forårsager store produktionstab blandt får, geder og kvæg i subtropiske og tropiske lande, men findes også lejlighedsvis i danske fåre- og kvægbesætninger.

Sygdommen omtales her, da den kan forvolde store tab, og er atypisk i symptombilledet.

Symptomer:

Der findes to typer haemonchose:

Akut klinisk hæmonchose.

Ses især hos lam i sommermånederne. Symptomerne indtræder særdeles hurtigt og består i:

- Ophørt ædelyst (ikke altid tilstede).
- Slaphed.
- Udtalt anæmi (blodmangel).
- Blege slimhinder og hud.

- Stakåndethed.
 - Evt væskeansamling i gulken.
- Dødeligheden er ofte høj.

Kronisk haemonchose -

er præget af fremadskridende vægttab og blodmangel. Denne form ses oftest om vinteren og i det tidlige forår hos voksne moderfår og væddere.

OBS!! I modsætning til ved andre ormeinfektioner ses sjældent diarré. (Kun hvis infektionen er kompliceret af samtidig infektion med andre trichostrongylider - løbe/tarmorm).

BLODTAB

At hovedsymptomet er blodtab, skyldes at de voksne orm lever af blod, som de suger ud af løbeslimhinden ved at lædere små blodkar. Blodtabet og proteintabet herigennem kan være meget betydeligt og er den direkte årsag til den udtalte mangel på blod og protein, som er karakteristisk både ved akut og kronisk haemonchose.

Undersøgelser har vist, at der ved naturlige infektioner kan ses et blodtab som følge af disse orm på en femtedel af de cirkulerende røde blodlegemer pr. dag. Hos længerevarende infektioner op til to måneder kan der ses et blodtab på en tiendedel af den cirkulerende mængde røde blodlegemer pr. dag. Sygdom og død skyldes således, at dyrene ikke er i stand til at kompensere for blodtabet lige så hurtigt, som det sker. Derfor er det vigtigste tegn på en haemonchus-infektion at hud og slimhinder som følge af blodtabet bliver blege.

LIVSCYCLUS

Typisk for Trichostrongyliderne. Udviklingen fra æg til infektivt larvestadie foregår meget hurtigt, ved 20-25 °C på 3-5 dage. (Det infektive larvestadium er det tredje stadium i udviklingen. Dette stadium er det smittefarlige. Larverne sidder i græsset

og optages derved af græssende får og lam.) Efter optagelsen i dyret med græsset udvikler larven sig gennem to hudskifter til kønsmoden orm på 2-3 uger. Denne udvikling sker i løbeslimhinden.

DIAGNOSE

Haemonchus er den største rundormeparasit i løben. Ved obduktion kan de voksne orm erkendes med det blotte øje i løbe-indholdet, idet de er 2-3 cm lange. Hunnerne er spiralsnoede hvid/ rødfarvede, hannerne ligner knappenåle.

Samtidig vil der være en betydelig blodtilblanding til løbe/tarmindholdet.

Herudover kan en identifikation ske ved indsendelse af materiale (gødningsprøve/ tarmindhold) til laboratoriet.

INFEKTIONSSPREDNING

Da høj temperatur og fugtighed fremmer den hurtige udvikling fra æg til larve, kan der ses kraftige sygdomsudbrud få uger efter, at en tørkeperiode er afløst af en periode med høj temperatur og nedbør.

De infektive larver kan overleve mange måneder på græsset. Overvintrede larver kan også være et problem - disse forventes først at dø ud i løbet af juni måned.

Et stort smitemæssigt problem er imidlertid at Haemonchus-larverne kan overvintre i moderfår i en dvaletilstand, hvor de først udvikles til voksne orm omkring læmning ("peri-parturient rise"), hvor æg så kan udskilles og lammene smittes.

Det er derfor vigtigt ved behandling at få rensset moderfår og væddere ved slutning af græsningsæsonen/indbindingen for at sikre, at der ikke er overvintrende larver i dyrene. Hertil bør anvendes et middel, der kan ramme larver i dvaletilstand (f.eks. Valbazen)

KONTROL

At undgå ormeinfektioner uden brug af bekæmpelsesmidler, stiller store krav til

græsningsarealerne, samt hvilken græsningsstrategi, man vælger.

Rene græsarealer = arealer der indgår i sædskifte og derfor ikke er afgræsset året før, samt arealer, hvor der ikke har gået får i min. ét år.

Hvis der først sættes får og lam på marken efter 1. juli, kan marken betragtes som ren, hvis den ikke har været afgræsset af får i forårsmånederne.

ORMEMIDDELPROBLEMATIK/ RESISTENS

Da der ved Haemonchusinfektion er tale om en ormeinfektion på linie med andre ormeinfektioner, vil almindelige ormemedler være effektfulde over for denne infektion også.

I fårepopulationen (og hos andre dyrearter også iøvrigt) er der et stigende problem med udvikling af resistens over for de gængse præparater. Det er derfor yderst vigtigt at de midler, der er til rådighed anvendes så korrekt som muligt for at undgå at bidrage til yderligere resistensproblemer.

Følgende råd bør følges:

1. Giv ikke ormebehandling, hvis det ikke er nødvendigt.
Tag evt. gødningsprøver fra 3-5 dyr og kontakt dyrlægen for undersøgelse af antal ormeæg, evt. art.
2. Der skal anvendes korrekt dosering.
Vej evt. det tungeste dyr i gruppen og dosér hele flokken efter det.
3. Præparat skal skiftes én gang årligt.
Skift mellem nedenstående grupper 1-3, **ikke** på firma- eller handelsnavn.
4. Hvis der er mistanke om resistens eller har der været en alvorlig infektion kan det betale sig at tage gødningsprøver 14 dage efter behandlingen.
5. Management-tiltag kan erstatte/supplere behandling.
Vigtigheden af at anvende rene græsmarker enten i stedet for parasitbehandling

eller sammen med, kan ikke understreges nok.

Andre gode tiltag:

- Skift til ren fold ca. 1.juli.
 - Undgå for høj belægningsgrad.
 - Undgå for kraftig nedbidning af græsset, giv evt. fodertilskud, når græsset er for ringe.
6. Vær opmærksom på at geder og får har de samme orm, og at resistens optræder hyppigere blandt geder end får.

Når man skal skifte præparat skal man skifte til et præparat fra en anden gruppe. Den gruppe, hvori der især er resistensproblemer, er i gruppe 1, men disse midler er også de hyppigst anvendte

De tre grupper af ormemedler:

1. <u>Benzimidazolernerne:</u>	Nemafax Panacur Rintal Valbazen
2. <u>Lavamisol/morantel:</u>	Decaris Levaject Ribercol
3. <u>Ivermectin:</u>	Ivomec

LANDBRUGETS RÅDGIVNINGSCENTER
Landskontoret for Kvæg
har udgivet en lille folder "Orm hos får og geder" om løbe/tarmorm, ormemedler, behandling, resistens og strategi.

Kan bestilles på telf: 8740 5000